

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 28

Заснований в 1996 році

Рівне – 2004

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004. — 132 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янциур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 30.04.2004 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2004

Вивчення досвіду організації педагогічної практики свідчить, що педагогічні колективи шкіл нерідко оцінюють ефективність її проведення лише за ступенем допомоги студентів школі. Керівники педагогічної практики також розглядають її переважно, як базу для проведення практичної навчально-виховної роботи. Між цим педагогічна практика є невід'ємною компонентою системи "педагогічний вуз-школа" та має великі можливості щодо їх органічної взаємодії, яка наслідують взаємну мету: удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів та підвищення якості навчально-виховної роботи у школі.

Врахування специфіки факультетів та індивідуальних особливостей студентів виступає важливим чинником, що впливає на визначення змісту педагогічної практики. Корегування у загальну програму практики з урахуванням специфіки факультету вносять, наприклад, для студентів спеціальності вчитель праці - керівництво технічною творчістю учнів, для студентів спеціальності вчитель фізики та математики - керівництво науково-дослідною роботою школярів тощо.

Оскільки програма практики є єдиною та обов'язковою для всіх студентів, під час складання індивідуальних планів навчально-виховної роботи кожного з них враховується рівень теоретичної та практичної підготовки, ступінь загального розвитку та індивідуальні особливості. У програмі роботи студентів, що мають яскраво виражені естетичні здібності, може бути посилений естетичний напрямок виховної роботи. Для студентів, що мають добру фізичну форму та туристичні навички, має бути передбачена туристична робота тощо. Для найбільш підготовлених студентів, що мають досвід довузівської педагогічної роботи, загальна програма практики може бути поглиблена та поширена.

Слід зазначити, що до останнього часу не розроблена програма з педагогічної практики, яка б чітко визначала об'єм теоретичних знань та перелік педагогічних умінь і навичок, що необхідні студентам на різних етапах педагогічної практики з урахуванням специфіки факультетів. На наш погляд, програма практики має визначати ці знання, вміння та навички. Крім того вона має містити: конкретний зміст за видами діяльності студентів під час педпрактики, критерії оцінювання практики з навчальної, виховної та позакласної роботи; обов'язки студентів і керівників практики (методиста зі спеціальності, методиста з педагогіки, директора школи, організатора позакласної та позашкільної роботи, класного керівника).

Висновок. Одним з важливих принципів організації педагогічної практики є її комплексний характер. Цей принцип означає, що студент виконує різні види діяльності вчителя комплексно: проводить уроки, застосовуючи різноманітні методи навчання, виконує позакласну роботу, бере участь у спільній роботі школи, сім'ї та суспільства, залучається до методичної роботи школи, здійснює науково-дослідну роботу.

Таким чином, завдання розробки програми педагогічної практики з урахуванням рівня розвитку педагогічної науки, сучасних вимог до підготовки вчителя, специфіки педагогічних факультетів, індивідуальних особливостей студентів та вимог школи зберігає свою актуальність. На підставі проведеного дослідження розроблено методичні рекомендації щодо організації та проведення педагогічної практики студентів у вищих педагогічних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. Особенности деятельности учителя современной школы и проблемы организации педагогической практики студентов // Современные задания общеобразовательной школы и проблемы подготовки педагогических кадров. – М.: АПН СССР, 1988. – С.47-56.
2. Абдуллина О.А., Загряжкина Н.Н. Педагогическая практика студентов: Учебн. пособие. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
3. Задорожна Л.В. Загальнопедагогічні проблеми підготовки вчителя: стажистська практика випускника педагогічного вузу // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Збірник наукових праць. – Випуск 11. – Харків: Харківський державний педагогічний університет, 2000. – С. 51-53.

***Резюме.** В статті раскрыты основные этапы исследования особенностей современной педагогической деятельности и учет этих особенностей в содержании и организации педагогической практики студентов.*

***Summary:** This article reveals the main stages of investigation of the modern pedagogical activity peculiarities and discount of their details in the content and students' pedagogical practice organization.*

Одержано редакцією 10.02.2004.

УДК: 370.42 С.С.ПАЛЬЧЕВСЬКИЙ

СУГЕСТОЛОГІЧНА майстерність соціального педагога

***Резюме.** У статті обґрунтовується необхідність використання сугестологічних навичок у роботі соціального педагога. Визначається їхнє місце і роль у соціально-педагогічній діяльності. Вказано шляхи переборення антисугестивних бар'єрів з педагогічно доцільною метою.*

***Ключові слова:** сугестологія, соціальна педагогіка, соціально-педагогічна діяльність, навчання.*

Проблема соціалізації індивіда передбачає розв'язання питань як змісту, так і механізмів цього процесу. Одним із важливим механізмів соціалізації є навіювання. Навіювання (або сугестія) – процес впливу на психічну сферу людини, пов'язаний із зниженням усвідомленості та критичності під час сприйняття і реалізації нав'язаного змісту за умови відсутності цілеспрямованого активного його розуміння, розгорнутого логічного аналізу і оцінки у співставленні з минулим досвідом й даним станом суб'єкта [2, 57].

Зважаючи на це, сугестологія – галузь науки, що вивчає психологічні явища навіювання і самонавіювання. Ведучи ж мову про сугестологічну майстерність соціального педагога, ми матимемо на увазі не тільки його вміння користуватися різноманітними засобами навіювання для досягнення педагогічно доцільних цілей соціалізації, а й уміння для потреб самовиховання цілеспрямувати процеси самонавіювання клієнта.

Феномен навіювання по сьогоднішній день привертає до себе увагу філософів, психологів, усіх тих, хто тим чи іншим чином зв'язаний із проблемами соціалізації людини. Вчений-психотерапевт В.М.Бехтерев на базі зібраного ним матеріалу прийшов до висновку: „Навіювання слугує важливим чинником нашого суспільного життя і повинно бути предметом вивчення не одних тільки лікарів, а й усіх тих, хто вивчає умови суспільної психіки і закони її вияву. Тут у всякому випадку відкривається одна із важливих сторінок суспільної психології, яка являє собою широке і мало ще розроблене поле наукових досліджень” [1, 16].

А Л.М.Толстой на основі власного педагогічного досвіду стверджував, що більша частина вчинків людей і особливо дітей здійснюється не згідно „розсудку”, навіть не згідно відповідного почуття, а згідно несвідомого наслідування та навіювання. Відома також увага А.С.Макаренка до проблеми цілеспрямованого використання навіювання у виховному процесі організованої ним дитячої колонії.

Навіювання як один із важливих механізмів соціалізації підростаючих поколінь не рідко протиставляли (а дехто ще й по сьогоднішній день протиставляє) таким механізмам соціалізації як переконання, наслідування та конформність. Подібний підхід, наприклад, у свій час демонстрував один із дослідників соціально-психологічної сутності навіювання Б.Ф.Поршнев, стверджуючи, що „...генеральна лінія розвитку людських психологічних відносин полягає в імітуванні навіювання формою, яку всі справедливо вважають протилежністю навіювання - переконанням” [3, 18]. Таке тлумачення історії розвитку навіювання як явища, вітчизняний дослідник В.О.Татенко, правомірно вважає обмеженим. Насправді, як стверджує він, навіювання завжди перебуває в нерозривному зв'язку з іншими механізмами соціалізації і, розриваючи цю єдність, неможливо побудувати цілісну модель механізмів соціалізації людини. У цьому випадку не слід підмінювати внутрішні розвиваючі зв'язки зовнішнім, що властиво висновку Б.Ф.Поршнева. Напротивагу йому В.О.Татенко довів, що навіювання і переконання, як єдність протилежностей, не тільки взаємно виключають, а й взаємодоповнюють, взаємопроникають одне в одне. Так, при переконуванні відбувається передача від суб'єкта об'єкту якогось логічно оформленого матеріалу, яка припускає використання критичного аналізу з боку сприймаючого, але яка також припускає обов'язковість прийому інформації об'єктом впливу. Крім того, необхідною умовою переконливості виступає її істинність. Як відомо, критерієм істини є суспільна практика. Але абсолютизувати й істину і її критерій, на думку дослідника, допустимо лише відносно певних історичних рамок. Лише виділяючи суттєве й відкидаючи другорядне, людина отримує можливість осягти об'єктивну реальність із її законами. Це характеризує здатність дитини критично оцінювати зовнішній вплив. Але оскільки неможливо встановити абсолютний критерій для критичного підходу (другорядність властивостей теж поняття відносне), то момент сугестивності обов'язково має місце в кожному акті сприйняття інформації. А в кожному акті впливу, в силу відносної істинності його матеріалу, завжди поряд з доказовістю інформації має місце бездоказовість (одне без іншого не існує і не має сенсу).

Таким чином, - робить висновок В.О.Татенко, - між навіюванням і переконанням існує не тільки зв'язок типу: чим менше одне, тим більше друге і навпаки, а зв'язок діалектичний. І розвиток цієї єдності протилежностей ідей шляхом взаемовключення протилежних сторін, які вступають у співвідношення невідповідності, передбачаючи їх приведення у відповідність на новому, вищому рівні. При цьому активною стороною зазначеної суперечності виступає переконання, яке, розвиваючись за своїми внутрішніми законами, вимагає постійного приведення навіювання у відповідність із досягнутим ним рівнем розвитку. Порушення цієї відповідності приниженням ролі навіювання в історії майбутнього суспільства не дає можливості адекватно пояснити закономірності розвитку системи соціально-психологічних механізмів соціалізації в цілому, як внутрішньо суперечливої за своєю суттю. Лише у відношенні до конкретної ситуації можливо фіксувати домінування однієї з сторін цієї єдиної системи за рахунок іншої [4, 6].

Таким чином, не перебільшуючи але й не принижуючи ролі навіювання в процесі розвитку як окремого індивіда, так і суспільства в цілому, необхідно визнати об'єктивною тенденцією закономірність його розвитку, як невід'ємного компонента єдиної системи соціально-психологічних механізмів соціалізації, без якого неможливе існування і розвиток доказових форм передачі соціального досвіду.

Навіюванні здійснюється у формі *гетеросугестії* (побічного впливу) і *автосугестії* (самонавіювання). Об'єктом гетеросугестії, тобто *сугестором* може бути не тільки окрема людина, а й група людей, певний соціальний прошарок (феномен масового навіювання). Джерелом навіювання, тобто *сугестором*, виступає індивід, або група людей, засоби масової інформації. Автосугестія передбачає об'єднання в одній

особі як сугестора, так і сугеренда. У навіюванні велику роль грають не тільки вербальні засоби (слова, інтонація), а й невербальні (міміка, жести, рухи руку, постава, оточуюча обстановку). За методами реалізації навіювання розрізняють пряме і побічне, а також цілеспрямоване і нецілеспрямоване. За критерієм стану сугеренда розрізняють навіювання у звичайному стані свідомості, у гіпнозі, у природному сні, постгіпнотичне (реалізується після виходу з гіпнозу), у стані фізичної релаксації. Ефективність навіювання визначається багатьма чинниками. Зокрема, такими якостями сугестора, як рівень його соціального статусу, щирість, сила волі, інтелектуальність, характеристична перевага. Значну роль також грає ступінь навіювання сугеренда, відносини довірливості, авторитетності, залежності, які складаються між об'єктами і суб'єктами навіювання, рівень аргументованості навіюваної інформації, характер взаємозв'язку логічних та емоційних компонентів, що підкріплюється іншими впливами тощо.

Психологічним механізмом навіювання вважають установку. Глибоке експериментальне і теоретичне обґрунтування цього феномену дав грузинський вчений Д.М.Узнадзе. Він довів, що організм неоднозначно відповідає на однакові впливи зовнішнього середовища. В оформленні його кінцевої відповідної реакції бере участь „перемінний стан всього організму”. Такий стан прийнято називати установкою. Вона завжди начебто визначає значимість сприйняття інформації та обумовлює рішення, яке реалізується у відповідній поведінці. Але установка – це не обов'язково штучно створена якість. Це звичайний стан людської психіки, що спостерігається щоденно. Д.М.Узнадзе і представники його школи розглянули установку як специфічний тимчасовий регулятор поведінки, що формується в ситуаціях, які потребують активної діяльності. У зв'язку з цим установка не тільки налаштовує організм на певну діяльність, а й обумовлює регуляцію динаміки кожного поведінкового акту. Установки в ході складної внутрішньої роботи інколи змінюють одна одну, що зв'язано з боротьбою мотивів, виробленням готовності для виконання вольового акту. Якщо відтворити в досліді боротьбу двох установок, то акт рішення буде попереджений їхньою енергійною боротьбою. Максимальна концентрація волі в процесі цієї боротьби завершиться тим, що попередньо фіксована установка пригнічується і її змінює установка, відповідна намірам піддослідного. Але вироблення і фіксація установки у звичайних умовах відбувається не прямолінійно, оскільки створення її залежить від внутрішнього стану організму. Зрозуміло, що в умовах гіпнотичного навіювання, загальної загальмованості клітин головного мозку, звуження свідомості полегшується завдання вироблення установки. Але наступна реалізація її залежатиме від відповідності ситуативного прообразу, створеного установкою, і реальної ситуації. Таким чином, модель механізму навіювання прийнято розглядати як установку, що виявляє себе у внутрішній неусвідомленій формі психічної активності.

Одним із важливих компонентів установки і інформація, оскільки у відповідності з нею установка реалізується. Інформація сприймається не тільки свідомістю. Вона може являти собою й таке повідомлення, яке сприймається і відображається підсвідомо. Тобто певна інформація здатна формувати потрібну установку навіть тоді, коли ця інформація сприймається сугерендом на підсвідомому рівні (вираз очей, інтонаційні нюанси, оточуюче середовище). Установка перевіряє інформацію, забезпечуючи її вибір і засвоєння.

Учень Д.М.Узнадзе І.Т.Бажалова розглядав установку як модель поведінки, в яку включений алгоритм управління. В організмі програмована дія передбачена установкою. Чим більш визначеною є установка, тим менше стає невизначеності у готовності організму до заданої дії.

Фізіологічні основи навіювання вперше в історії науки розкрив І.П.Павлов, показавши, що ефект навіювання полягає в концентрації збудження в певній ділянці кори головного мозку. Оскільки таке збудження відбувається в умовах загальмованості всієї останньої кори, зміст навіяного впливу набирає „незаконної” основи. Це суто фізіологічне явище знаходить своє вираження в психіці в тому, що свідомість звужується і зосереджується на чомусь одному. У таких умовах вона перестає належним чином контролювати дії людини і її психічний стан. Однак це далеко не означає цілковитого відриву підсвідомого від свідомого в процесі навіювального впливу і реалізації.

На шляху реалізації навіяного змісту, згідно сугестологічної теорії директора НДІ сугестології в м. Софії (Болгарія) професора Г.К.Лазанова лежать так звані *антисугестивні бар'єри* – ряд психічних захисних засобів, які організм людини виробив для протидії проникнення через неусвідомлені канали інформації до психіки.

Згідно тверджень болгарського вченого людська психіка здатна вибирати канали прийому інформації із зовнішнього середовища. Не можна припустити, що всі психічні впливи оточуючого світу здатні проникати в мозок неусвідомлено, оскільки в такому випадку людина перетворилася б на безпорадну іграшку випадковостей.

Основними механізмами, які створюють антисугестивні бар'єри, є:

- 1) *критичне мислення*, яке опрацьовує будь-яку інформацію, перш ніж вона буде сприйнята.
- 2) *інтуїтивно-афективний бар'єр*, який відкидає все, що не створює довір'я і відчуття впевненості.
- 3) *етичний бар'єр*, який відкидає те навіювання, що суперечить етичним принципам особистості.

Однак для того, щоб навіювання відбулося, необхідно знаходити способи перетворення цих бар'єрів. На думку Г.К.Лозанова, таке переборення насправді означає співвідповідність із ними. У протилежному випадку навіювання буде приречене на невдачу.

Найважливішим із названих бар'єрів є антисугестивний бар'єр, зведений критичним мисленням. Він відкидає все, що не викликає враження добродійного логічного виховання. Інтуїтивно-афективний бар'єр в основі своїй має вроджений негативістський настрій. Захисний вид цього бар'єру існує у маленьких дітей до повного розвитку другої сигнальної системи і свідомого критичного мислення. Відомо, що цей антисугестивний механізм з роками поступово слабшає, але зовсім не зникає. Часто співвідноситься з критично-логічним бар'єром, який, навпаки, з віком посилюється.

Інтуїтивно-афективний бар'єр відкидає все, що не викликає відчуттів довір'я і надійності. У людей мислительного типу краще розвинутий критично-логічний бар'єр, а в художніх натур помітніший інтуїтивно-афективний. За умови деяких захворювань психастенії ці бар'єри гіпертрофують.

Психотерапевтична практика засвідчує, що навіювання в звичайному стані свідомості спочатку стикається з критично-логічним бар'єром, а уже пізніше – з інтуїтивно-афективним. Інколи ці бар'єри переборюються послідовно, інколи одночасно. Останній із них часто пов'язаний зі страхом перед невідомістю, невизначеністю, протидією, „будь-якою ціною” і „на всяк випадок”. Він особливо посилено виявляє себе у підлітків з ненормативним розвитком психіки, для яких властиві такі поведінкові реакції: емансипації (втечі з дому, агресивна поведінка, асоціальні дії), групування (участь в соціальній групі), відмови (активний опір дорослому, що вимагає від підлітка активних дій), опозиції (демонстративна бравада, крадіжки, втечі, будь-яка активність, що має характер протесту), імітації (наслідування негативних зразків поведінки, орієнтація на соціальні норми і цінності).

Однак, навіть, якщо це вдається перебороти названі антисугестивні бар'єри, помітні утруднення в тому випадку, коли зміст навіювання суперечить етичним принципам особистості.

...Та тільки звабливе шептання
Спливало, наче уві сні,
Вона, немов зірниця рання,
Спалахувала: „Hi! Hi! Hi!”

(С.Пальчевський).

Як правило, у цих випадках навіювання залишається найважчим для подолання. Однак він у переважній більшості випадків немає суттєвого значення, оскільки навіювання, як правило, індіферентні до етичного ядра особистості.

Традиційні уявлення про фізичні, інтелектуальні, вольові можливості людини засвідчують, що антисугестивні бар'єри стосовно них значно гіпертрофовані. Вони підкріплюються існуючою сугестивною установкою на їх обмежені загально визнані стандартизовані норми. До того ж у побуті прийнято навіть ці доволі обмежені норми пов'язувати із значними труднощами в їхньому освоєнні.

...Перед притихлими дітьми
Виводив „істину” з п'їтьми:
„Життя – не солод райський блюд,
А каторжний щоденний труд!”
І той сумний, гарнющий „труд”
На серце ліг, як солі пуд

(С.Пальчевський).

Особливо обмежуються існуючою сугестивною установкою можливості пам'яті дітей, підлітків та дорослих. Г.К.Лозанов у ході проведених експериментальних досліджень довів, що за умови десугестування напластованих уявлень про межі її можливостей, тобто знання негативного сугестивного комплексу стосовно них, за один сеанс запам'ятовування слухачі легко запам'ятовували по кілька сотень нових слів іноземної мови. Таким чином, сугестопедична гіпермнезія (навіяне надзапам'ятовування – С.П.) зобов'язана не тільки сугестії високих можливостей пам'яті, скільки десугестії напластованих можливостей пам'яті та створенню умов для активізації її зрілих можливостей. Інакше навіювання, викликавши віру в дорослі можливості, залишиться безрезультатним. Складність сугестивного процесу в подібних випадках полягає в тому, що він майже завжди є поєднанням сугестії з десугестією. Діалектичний сугестивно-десугестивний зв'язок здійснюється завдяки антисугестивним бар'єрам.

Соціальному педагогу, здійснюючи на клієнта певний сугестивно-десугестивний вплив, попередньо необхідно передбачити ситуацію застосування зрослих у певній сфері можливостей свого підопічного. Доцільно такі ці ситуації пов'язувати з новими досягненнями в референтних групах вищого порядку. Якщо ж такі успіхи являють собою початкову стадію розвитку тієї чи іншої якості, тоді необхідно визначити зону її найближчого розвитку, накресливши лінію близької перспективи.

Вивчення проблем застосування засобів навіювання в соціально-педагогічній діяльності педагога знаходиться на початковому етапі. Пильнішою уваги дослідників у майбутньому потребуватимуть питання виявлення форм індивідуальної роботи з клієнтом. У яких би засоби навіювання використовувалися в

гармонійній єдності із засобами переконання. Детальнішого розгляду потребує проблема теоретичної та практичної підготовки соціальних педагогів з метою оволодіння ними сугестологічною майстерністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехтерев В.М. Внушение и его роль в общественной жизни. – СПб, 1908. – 48 с.
2. Психология: Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
3. Поршнев Б.Ф. Контрсуггестия и история // История и психология. – М.: Наука, 1971. – С. 12- 23.
4. Татенко В.О. Методологічний аналіз соціально-психологічної сутності навчання (сугестії) // Психологія. – К.: Радянська школа, 1976. – Вип.. 15. – С. 3-9.

***Резюме.** В статті обумовлюється необхідність використання сугестологічних навчальних навичок в роботі соціального педагога. Визначається місце і роль їх в соціально-педагогічній діяльності. Вказано шляхи подолання сугестивних бар'єрів з педагогічною метою.*

***Ключові слова:** сугестологія, соціальна педагогіка, соціально-педагогічна діяльність, внушення.*

***Summary.** In the article the necessity of suggestological skills in the social educator's activities is proved and their place and significance in teaching are defined. Ways of overcoming anti-suggestological barriers with pedagogically motivated objective are pointed out.*

***Key words:** suggestologia, social pedagogic, social pedagogic activities, suggestio.*

Одержано редакцією 05.04.2004.

УДК: 371 781 (477) О.Ф. ДЖУРА

НОВИЗНА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Б.Л. ЯВОРСЬКОГО ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗУЮЧІ ПРИНЦИПИ КОНСТРУКЦІЇ МУЗИЧНОГО ТВОРУ

***Резюме.** Науково-теоретичний і, особливо, педагогічний потенціал розробок Б.Яворського такий, що його наукове дослідження, без сумніву, збагатить сучасну теоретичну думку, зокрема, в галузі музичної педагогіки. Прагненням зробити деякі конкретні кроки до реконструкції теоретичних ідей Б.Яворського з метою їх практичного застосування у професійній підготовці музикантів і присвячена дана стаття.*

Дана стаття є фрагментом дослідження, метою якого була спроба реконструювати та систематизувати теоретичні ідеї Б.Л.Яворського та застосування ним практичних дій у сфері професійної підготовки музиканта.

Літературні та архівні джерела незаперечно свідчать, що в особі Б.Яворського історія вітчизняної науки, культури і, зокрема, музичної педагогіки має непересічну постать, з якою пов'язані неабиякі досягнення в галузі теорії музики і музичної педагогіки. Разом з тим, науковий доробок Б.Яворського опрацьований абсолютно недостатньо, а рівень його наукового функціонування ніяк не відповідає ступеню його об'єктивної значимості.

Наукову літературу про життя і творчість Б.Яворського складають дві кандидатські дисертації російських науковців (С.Морозова, Н.Гапоненко) та декілька десятків статей переважно мемуарного характеру. В українських виданнях Б.Яворському присвячено лише декілька малоформатних статей.

Б.Л.Яворський не завершив розробку своєї музично-теоретичної концепції, текстуально не оформив, недостатньо оприлюднив її основні положення. Вона існує у численних фрагментах, що утруднює її теоретичну реконструкцію. У той же час, у тій мірі, в якій вона доступна досліднику, її потенціал виявляється значним і методологічно перспективним. Завдання даної статті - розглянути концепцію конструктивних особливостей музичних творів і стилістичних характеристик "фазоєпох" у контексті завдань музично-педагогічної практики.

У своєму вченні про музичний твір Б.Яворський розглядав надзвичайно широкий круг явищ. Він шукав прояви одних і тих самих організуючих принципів не тільки в особливостях ладової та ритмічної будови музичного твору, у способах його виконання, але й проводив сміливі аналогії з області живопису, балету, літератури і т.д.

Б.Яворський намагався знайти в художньому творі опосередковане відбиття суспільних процесів, які організують свідомість композитора. "Буття визначає свідомість, а будь-який художній твір є відбиття художньої свідомості людства у певний момент даної фазоєпохи. Музичний твір є частина соціальної дійсності" [1, 12].

Таким чином, у музичному мистецтві Б.Яворський бачив прояв, відбиття реальних життєвих процесів. Характеристика виражальної функції музики займала в його аналізах важливе місце.

У цьому зв'язку надзвичайно важливо зупинитися на проблемі співвідношення змісту та форми в музиці. Б.Яворський неодноразово говорив про змістовність форми в музиці, аж до ототожнення цих понять. У листі до С.Н.Рязова Б.Яворський писав: "Форма у кожного художнього твору своя, неповторна, оскільки форма є зміст" [6, 570].

У категорії форми він виділяв один її найважливіший елемент - схему, приписуючи їй ті особливості,

ЗМІСТ

1. <i>Сіончук О.В.</i> Прогресивні освітянські ідеї XVII-XVIII століття в Києво-Могилянській академії.....	3
2. <i>Гордії Н.М.</i> Історичний погляд на дитячу літературу в педагогічній журналістиці другої половини XIX-початку XX століття	6
3. <i>Омельчук В.В.</i> Освітні ініціативи Тадеуша Чацького	9
4. <i>Тютюнник Л.І.</i> Теоретичні засади українознавчої роботи з дітьми	11
5. <i>Бондарик М.В.</i> За традиціями рідного краю	15
6. <i>Іванова Л.І.</i> Аналітико-синтетична діяльність молодших школярів на уроках читання	17
7. <i>Шутяк В. Г. , Шутяк О. Ф.</i> Інтеграція змісту навчального матеріалу в початкових класах	21
8. <i>Гоголь Н.В.</i> Емоційно-оцінна діяльність молодших школярів на уроках читання.....	25
9. <i>Хом'як І.М.</i> Методика експериментального навчання орфографії	30
10. <i>Антончук О.М.</i> Дидактичні основи вправ з орфографії у 5-7 класах.....	35
11. <i>Хоронджевський О.М.</i> Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	38
12. <i>Ващук О.В.</i> Система навчальних задач обробки табличної інформації при вивченні мови програмування Паскаль	41
13. <i>Корейчук М.П.</i> Педагогічні умови організації і керівництва шкільним інструментальним ансамблем.....	47
14. <i>Климчик Т.В.</i> Народно-пісенна творчість як засіб формування морально-духовних цінностей учнів на заняттях хорового колективу.....	50
15. <i>Бех М.І.</i> Спільна діяльність школи та вузу як педагогічна система формування у старшокласників образу Я-професіонал	52
16. <i>Перебудова В.І.</i> Активізація самостійної роботи майбутніх учителів трудового навчання при вивченні дисципліни „Основи стандартизації та управління якістю”.....	55
17. <i>Загородня Л.П.</i> Застосування методів активізації навчальної діяльності у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя.....	58
18. <i>Янцур М.С.</i> Тестовий контроль рівня методичної і профорієнтаційної підготовки майбутніх учителів трудового навчання	60
19. <i>Голіяд І.С.</i> Дидактичний аналіз методичного забезпечення курсу креслення в закладах освіти України.	66
20. <i>Кирильчук Ю.В.</i> Дослідження ефективності педагогічних ігор у підготовці вчителів креслення	71
21. <i>Козяр М.М.</i> Педагогічні аспекти застосування сучасних інноваційних технологій в графічній підготовці студентів	75
22. <i>Сингаївський Д.В.</i> Формування технічного стилю мислення шляхом забезпечення раціональної послідовності використання в педагогічному процесі навчальних творчих технічних задач	78
23. <i>Жигір В.І.</i> Проблеми організації педагогічної практики студентів	83
24. <i>Пальчевський С.</i> Сугестологічна майстерність соціального педагога	87
25. <i>Джура О.Ф.</i> Новизна педагогічної концепції Б.Л. Яворського через організуючі принципи концепції музичного твору	90
26. <i>Буцяк В.І.</i> Мотиваційно-спонукальний компонент стилевідповідної підготовки студентів-піаністів	94
27. <i>Турко Н.Є.</i> Використання інноваційних методів „Шкіл гри на бандурі” в підготовці вчителів музики	97
28. <i>Самалюк І.Й.</i> До питання про формування поліфонічного мислення студентів-баяністів	99
29. <i>Останчук М.М.</i> Про розробку спецкурсу „Українська фортепіанна культура XVII-XX століть” для студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів	102
30. <i>Ярмак Т.М.</i> До проблеми формування в класі фортепіано навичок виконання поліфонічних творів Й.С. Баха	105
31. <i>Терлецький М.М.</i> Шляхи підвищення якості підготовки музиканта-духовика до його оркестрової діяльності	109
32. <i>Федоряк Л.М.</i> Развитие познавательной активности студентов в условиях применения современных информационных технологий	113
33. <i>Рябоконе О.</i> Оптимізація неперервної іншомовної самопідготовки менеджерів зовнішньо економічної діяльності як актуальна проблема лінгводидактичної теорії і практики.....	116
34. <i>Коломієць М.Б.</i> Престиж професії вчителя в сучасних умовах	121
35. <i>Харламенко В.Б.</i> Використання вчителями трудового навчання освітніх технологій – основа для розвитку творчої особистості учня.	124
Відомості про авторів	128

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 28

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 20.04.2004 р. Підписано до друку 30.04.2004 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,75. Обл. вид. арк. 20,05. Замовлення № 32/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004.
— 132 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20